

Lőrincze Lajosra emlékezve

Azt mondják, nincs sorsszerűség, csak arról van szó, hogy agyunk olykor egymástól távol eső és komolyabb összefüggésben sem levő dolgokat néha közös értelmezési keretbe rak össze. Így vagyok én is valahogy Lőrincze Lajossal. Nem tudok szabadulni a gondolatától, hogy Lőrincze Lajos személye meghatározó szerepet töltött be életemben, pedig közvetlenül nem olyan sok alkalommal találkoztam vele, akkor is legtöbbször nagyobb társaságban, és személyesen igazából keveset beszélgettünk.

Onnan indulnék ki, hogy már az egyetemi felvételi vizsga óta úgy érzem, hogy közvetetten valahogy Lőrincze Lajosnak köszönhetem, hogy sikeresen vettem a felvételi vizsga akadályait. Ennyi év elteltével is gyakran eszembe jut még ma is az a verőfényes délelőtt, amikor izgatottan ott ülök a Pesti Barnabás utcában a vizsgáztató bizottság előtt, korrektül elmondtam már mindent, amit a gimnáziumban tanultunk a tételként kihúzott írókról-költőkről, de érzem, hogy várnának még valami pluszt is, valami olyan többletet, ami a tanult anyagban nem fordult elő. A konkrét tételek után kérdezgetnek erről-arról. Egyszer csak Lőrincze Lajost hozzák szóba, vajon mit tudok róla? Említem a rádióműsorát, aztán rátérek arra, hogy a nyelvtudományi folyóiratok közül ő szerkeszti a Magyar Nyelvört. A feszélyezett hangulat egy csapásra megváltozik, oldottabbá válik. Kérdezgetnek a Magyar Nyelvőrrel, szóba kerül Szarvas Gábor, a lap alapítója, az ő munkásságáról is tudok több mindent. Még egy kicsit elbeszélgetünk a többi nyelvtudományi folyóiratról, a Magyar Nyelvről és a Nyelvtudományi Közleményekről, majd biztatóan mosolyogva jelzik, hogy kész a vizsga. Drága barátnőm, aki egész idő alatt a terem előtt a folyosón szurkolt nekem, izgatottan ugrik fel az ajtó nyitódására, és nekem szegezi a kérdést: na, hogy ment? – Szerintem sikerült – mondom én, és máig csodálkozom magamon, hogy az akkori hihetetlenül nehéz egyetemi bejutási feltételek mellett hogyan lehettem ilyen biztos benne.

Több év elteltével személyesen is megismerkedtem Lőrincze Lajossal. Az egyetem elvégzése után nem sokkal a sors Adára hozott, abba a bácskai (a jelenlegi hivatalos besorolás szerint az észak-bánáti [?] körzethez tartozó) kisvárosba, amelyről korábban nem sokat hallottam. Csak annyit, amennyit mindenki. Leginkább Rákosi Mátyás születéséről ismert a település, az idelátogatók még ma is keresgélnek szülőházát, amelyet már rég lebontottak. Rákosi után Szarvas Gábort, a neves nyelvészt szokták említeni, aki itt született, és életének első néhány évét Adán töltötte. Mire én idekerültem, a hálás adaiak Szarvas Gábor tiszteletére két évente, majd háromévenként nagyszabású Szarvas Gábor nyelvművelő napokat szerveztek. 1970-ben tartották az első rendezvényt, és két év múlva, 1972-ben már szobrot is emeltek Szarvas Gábornak – a korábban ledöntött, elkallódott szobor pótlására. Ezt az 1972-ben emelt szobrot Bárczi Géza avatta fel.

Ezeknek a Szarvas Gábor nyelvművelő napoknak volt állandó vendége és előadója Lőrincze Lajos tanár úr. Kedves, megnyerő személyisége és meleg hangja,

ahogy sokszor elmondta, hogy „szíve csücskének” tekinti az adaiakat, mindenkit magával ragadott. Akárcsak az a szemlélet is, amelyet emberközpontú nyelvművelésnek nevezünk, és amely a tanácsadást, a nyelvi ismeretterjesztést a nyelvművelés egyik fontos feladatának tekinti. 75 éves születésnapja alkalmából a Szarvas Gábor nyelvművelő napokon való közreműködéséért, az akkor még jugoszláviai magyar nyelvművelésben nyújtott segítségéért Szarvas Gábor-díjjal tüntették ki Adán a nyelvművelő napokon.

Lőrincze Lajos csendes, toleráns, igen szeretetreméltó ember volt. Amikor idekerülésünk után pár évvel könyvtárosként már én is részt vettem a Szarvas Gábor-napok előkészületeiben, később pedig a Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület elnökeként egyre nagyobb szerepem lett a nyelvművelő napok megszervezésében, személyesen akkor ismerkedtem meg vele. A nagy emberekre jellemző megértés, elfogadás, bölcsesség jellemezte – ezzel a hozzáállással szemlélte a dolgok alakulását. Csak egy alkalomra emlékszem, amikor személyes kívánságának adott volna hangot. Ez már az utolsó alkalom volt, hogy el tudott jönni a nyelvművelő napokra. Halkan, szinte mentegetőzve megemlítette, hogy keveset tud enni, de gyakrabban kell elfogyasztania valamit, és tudnánk-e nap közben is felküldetni valamit a szobájába? Azonnal ugrott mindenki, hogy végre valamivel a segítségére lehetünk.

Nemcsak az adaiak érezték úgy hosszú éveken keresztül, hogy Lőrincze Lajos szinte összeforrta a Szarvas-napokkal, de a Szarvas-napokat látogató külföldi, magyarországi vendégek is elválaszthatatlannak tartották Lőrincze tanár urat az adai rendezvénytől. Erre vonatkozóan beszédes, kedves, bár zavarba ejtő emlékünknél, amelyet eddig még nyilvánosan nem említettem meg, hogy egy alkalommal, már Lőrincze Lajos halála után a nyelvművelő napokon a Szarvas Gábor-emlékmű koszorúzására érkező magyarországi vendégek még egy, Lőrincze Lajos nevére szóló koszorút hoztak, azzal a kéréssel, hogy Lőrincze Lajos emlékművét is koszorúzzuk meg. Kolléganőmmel tanácstalanul toporogtunk, mi legyen a koszorúval, hiszen Adán nincs Lőrincze Lajos-emlékmű. (Csak zárójelben: akkor még máshol sem volt, remélem, azóta már több helyen emeltek.) Végül úgy oldottuk meg a kérdést, hogy mivel Magyar nyelvészek arcképcsarnoka címen kiállítást nyitottunk meg ugyanazon a napon, amikor a Szarvas Gábor-emlékmű koszorúzása is volt, a koszorút a kiállítóteremben a Lőrincze Lajos munkáit bemutató tablók alatt helyeztük el.

Még egy emléket szeretnék említeni, mely Lőrincze Lajos és a nyelvművelő napok szoros kötődését mintegy szimbolizálja. Mindmáig nagyon emlékezetes számunkra az a levél, amelyet az 1993-as Szarvas Gábor nyelvművelő napok tudományos tanácskozásán az akkor már nagybeteg Lőrincze Lajosnak írtunk és juttattunk el a budapesti kórházba, ahol kezelték. A Szarvas-napokat szokás szerint októberben tartottuk, és fájó szívvel idéztük fel a korábbi éveket, amikor mindig jelen volt közöttünk. A tanácskozás résztvevői, előadói, vendégei és közönsége, valamennyien úgy gondoltuk, hogy szeretnénk valahogy bátorítást és erőt adni neki, kifejezni, hogy vele vagyunk, és reményt adni, hogy sikeresen megküzdjön a betegséggel. Ezekkel a gondolatokkal egy levelet fogalmazzunk meg, amelyet mindannyian aláírtunk. Körülbelül 60, talán 70 ember lehetett ott a tanácskozáson a városháza dísztermében. Adán kívül különböző vajdasági településekről, Zentáról, Újvidékről,

Szabadkáról érkezett a közönség, valamennyien a magyar nyelv és a nyelvművelés ügye mellett elkötelezett emberek. Csoóri Sándor is aláírta a levelet, aki abban az évben a Szarvas-napok vendége volt, akárcsak Pomogáts Béla, aki azt a feladatot is vállalta, hogy személyesen átadja a levelet Lőrincze Lajosnak a kórházban. Így is történt. Mint ahogy aztán Pomogáts Béla értesített bennünket, Lőrincze Lajos még el tudta olvasni a levelünket, és talán egy órával később meghalt. Azóta is úgy érezzük, hogy szimbolikus értelmű, hogy Lőrincze Lajos a mi adai levelünket olvasta el utoljára életében.

Hódi Éva

könyvtáros, egyesületi elnök
Szarvas Gábor Nyelvművelő Társaság
Ada

Interjúk Grétsy Lászlóval és Lőrincze Péterrel Beszédpartner: Balázs Géza

Grétsy László válaszol

– *A ma 30 év alattiak aligha ismerik Lőrincze Lajos nevét, legföljebb hírét hallották. Hogyan határoznád meg röviden: ki volt Lőrincze Lajos?*

– Szomorúan tapasztalom, hogy a maiaknak keveset mond, sőt sokuknak semmit sem jelent Lőrincze Lajos neve. Pedig a második világháború utáni évtizedekben ő volt „a” nyelvész. Rejtvények meghatározásai között olvashattuk ezt: „Ismert nyelvészünk”, és akkoriban kivétel nélkül mindenki tudta, hogy róla van szó. Más nyelvész nevét esetleg nem is ismerték, de Lőrinczéét igen. Hogy ki volt ő? Az a már eleve rokonszenvet keltő megjelenésű, barátságos, mindenkivel kedves nyelvész, nyelvjáráskutató, de elsősorban nyelvművelő, aki a második világháború utáni nehéz időkben mint anyanyelvünk őre, a nyelv szépségeinek, értékeinek megmutatója egyszerre mindenkire tudott szólni, legfőképpen a rádió révén, és ezáltal alig néhány év alatt valóságos nemzeti intézménnyé vált. A rádióhallgatók hamar megismerték és megszerették *Édes anyanyelvünk* című ötperceit, amelyek ráadásul a leghallgatottabb időpontokban, szombaton, illetve vasárnap hangzottak el. Azt mondhatnám, népszerűsége szinte sorsszerű volt.

– *Volt kedvenc dala írója, költője, könyve, városa?*

– Kedvenc daláról nem tudok, de azt sokszor megtapasztaltam, hogy a népdalokat gyakran és szívesen dudorászta. Olvasó ember volt. Éjjeliszeikrényén mindig volt valamilyen könyv vagy folyóirat (na meg ceruza, hogy a neki nyelvi szempontból érdekes részeket vagy szavakat megjelölje). Leginkább a kortárs írókat és költőket kedvelte: Németh Lászlót, Illyés Gyulát, Áprily Lajost, és ismeretségbe is került velük. Szeretett verssorokat idézni, főleg Aranytól, de a kedvenc írója mégis Áprily volt, akivel több évtizeden át tartó személyes kapcsolatot is ápol: „Lajosbácsizta”, és a már súlyos beteg költőt még a viseigrádi szanatóriumban is meglátogatta. Áprily Lajossal való találkozásairól egyébként egy szép